

El Regne de València i la monarquia dels Àustries. Mecanismes de diàleg en l'època foral moderna

MIQUEL FUERTES BROSETA (miquelfuertesbroseta@gmail.com)
Universit  degli Studi di Cagliari. Universitat de València

1. Les relacions entre la monarquia i el Regne de València durant l' poca foral moderna

«La conservació y puntual observança del furs, privilegis, usos y bons costums que vostra magestat y los seren ssims reys sos progenitors tenen concedits y jurats a este son fidelíssim Regne  s en lo que m s conseteix la universal conservació de tan feels vassalls».¹ Aquestes paraules, recollides en una carta dels electes de la Junta de Contrafurs dirigida a Felip IV en 1655, aporten una visió bastant fidel de com veien la relació amb el monarca els representants polítics valencians de l'època. Els valencians es consideraven fidels vassalls del seu senyor, tot i que aquesta fidelitat estava condicionada al fet que el monarca complira les obligacions que havia acceptat en accedir al govern.

Com és sabut, el sistema polític valencià, i en general el dels territoris de la Corona d'Aragó durant els segles XVI i XVII, es basava en el *do ut des*,  s a dir, donar a canvi de rebre. Aquest sistema és actualment conegut com a pactisme, encara que en l'època no trobem citat el terme (Baydal, 2016), tot i que s  que hi havia nombroses mencions als furs com a «leyes paccionadas» i, per tant, irrevocables de manera unilateral.² La negociació i el diàleg, doncs, eren una part fonamental i inevitable del sistema. En aquest sentit, com que tot pacte o negociació ha de tindre dues o més parts que els duguen a terme, a la València foral hi havia per una part la Corona, entesa com el rei i els seus delegats, i per una altra part el Regne de València, representat pels tres estaments: l'eclesiàstic, el militar i el reial.

Evidentment, en l'Antic Règim els representants no eren triats de forma democr tica, sinó que pertanyien a les elits privilegiades. En l'estament eclesiàstic participaven els religiosos més importants del regne —arquebisbe, bisbes i altres representants de diversos ordes religiosos i militars.³ En el militar podien participar tots els nobles, cavallers i

---

¹ La Junta de Contrafurs al rei a 22 de setembre de 1655: Arxiu de la Corona d'Aragó, d'ara en avant ACA, Consell d'Aragó, Llig. 588, núm. 39/31.

² El regent Llorenç Mateu i Sanz (1677:215) assenyalava que: «No admite duda que los fueros de Aragón y Valencia, ass  como las constituciones de Cataluña son leyes paccionadas que passaron a ser contrato y tienen toda su fuerza por averse establecido en Cortes con r ciproca obligación de rey y reino, de que resulta quedar irrevocables sino es que el reino junto en Cortes consienta en la revocación».

³ L'estament eclesiàstic estava compost a finals del segle XVII per 19 veus (Mateu, 1677: 77-78): l'arquebisbe de València, el mestre o lloctinent de Montesa, el bisbe de Tortosa, el bisbe de Sogorb, el bisbe d'Oriola, un representant del capítol de València, l'abat de Poblet (del Cister), l'abat de Valldigna (del Cister), el comanador de Beg s (de l'orde de Calatrava), el comanador de Torrent (de l'orde de Malta), el general de l'orde de la Merc , el comanador d'Orxeta (de l'orde de Santiago), el comanador del Pes Reial (de l'orde d'Alc ntara), l'abat de Benifassà (del Cister), el prior de Sant Miquel dels Reis (dels jerònims), el capítol de Sogorb, el capítol de Tortosa, el capítol d'Oriola i el prior de la cartoixa del Valldecrist.

generosos que hagueren nascut al Regne de València o hi hagueren estat naturalitzats i no formaren part de cap orde militar. Per últim, l'estament reial estava format pels representants de les ciutats i les viles reials, encara que el pes de la ciutat de València era molt més important que el de la resta, ja que en les Corts tenia la meitat dels vots —o així ho pretenia— i fora d'elles assumia la representació completa de l'estament. Per tant, encara que l'estament reial representara de forma teòrica els no privilegiats, en realitat tampoc era així.⁴

Aquells tres estaments, com a representants del regne, comptaven amb l'escenari principal de les Corts per a negociar amb el monarca. En essència, el funcionament era senzill. Els braços —el nom dels estaments quan es reunien en Corts— podien suplicar al rei nova legislació mitjançant la presentació de furs si eren acordats per tots tres, o actes de Cort si només els suplicaven un o dos dels braços. La nova legislació només entrava en vigor si era acceptada pel monarca, que a canvi rebia dels estaments un donatiu o servei que era utilitzat tant com a mitjà de pressió, per tal que el rei decretara les noves lleis, com de mètode per a tancar el pacte mitjançant el qual el rei es comprometia a respectar les lleis i privilegis del regne. En aquest sentit, les Corts també eren l'espai on els estaments podien denunciar els greuges i contrafurs comesos pel sobirà i els seus oficials, que havien de ser reparats per tal que el contracte signat amb l'acceptació del donatiu fora respectat. Per tant, en les Corts el rei acceptava la promulgació de nova legislació pactada i la reparació dels greuges a canvi d'un servei monetari o, per exemple en el cas de l'assemblea de 1645, d'homes per a l'exèrcit.⁵ Tot el sistema, a més a més, es veia reforçat per l'obligació del monarca de jurar les lleis i privilegis del regne abans de ser acceptat pels braços com a «rey y senyor natural nostre», a la qual cosa s'afegia l'obligatorietat de mantindre sempre obert el diàleg amb els súbdits mitjançant la convocatòria periòdica de Corts cada tres anys.⁶

No obstant això, aquesta situació no es pot mostrar ni molt menys com una imatge fixa, sinó que va anar variant al llarg del temps. La unió dinàstica protagonitzada pels Reis Catòlics va donar inici a un procés d'integració dels territoris que formaven la Corona d'Aragó dins de la monarquia hispànica. El Regne de València no va quedar al marge d'aquella conjuntura. Cada un dels territoris de la nova monarquia va mantindre les seues lleis, institucions i pràctica de govern, malgrat que es van produir algunes reformes per tal d'adaptar la situació al nou context. Durant el regnat de Ferran el Catòlic, que va viure principalment a Castella, es van crear institucions encarregades d'ajudar el monarca a governar els territoris de la Corona d'Aragó en la seua absència. Per una banda, a escala central de la monarquia, el 1494 es va crear el Consell Suprem d'Aragó, encarregat d'assessorar el rei en les tasques de govern, i en el cas valencià també va assumir la funció de tribunal suprem d'apel·lació (Arrieta, 1994: 71-79). Per una altra banda, a escala

⁴Sobre les Junes d'Estaments és necessari consultar entre altres l'obra d'Emilia Salvador (1999: 141-146), però també el que senyalava ja en els anys 60 Sebastià Garcia (2006: 53-58), qui va fer una breu però molt encertada aproximació al funcionament de les juntes estamentals durant el segle XVII.

⁵Sobre el funcionament de les Corts Valencianes hi ha les obres de referència de Sylvia Romeu (1989) i també la ja citada de Llorenç Mateu (1677). Sobre el cas concret de 1645 cal consultar l'obra de Lluís Guia (1984).

⁶La cita prové del jurament del príncep Baltasar Carles el 1645: Arxiu del Regne de València, d'ara en avant ARV, Reial Cancelleria, 519, f. 60r. Pel que fa a la cadència triennial de les convocatòries de Corts, restava fixada en els furs 116 i 117 de «Curia et Baiulo» (Pastor, 1547-1548: f. XXXIII).

local es va establir la figura del virrei o lloctinent general, encarregat de representar la figura del monarca i d'executar les seues polítiques en el territori. Teòricament, en la seua qualitat d'*alter nos* del sobirà, gaudia de totes les prerrogatives que corresponien al rei (Salvador, 1985-1986: 12-23). Per tant, des de finals del segle xv trobem consolidats dos organismes o institucions que van marcar durant tot el període posterior la relació entre el rei i els seus súbdits.

Un poc més tard, el 1506, encara durant el regnat de Ferran el Catòlic, es va institucionalitzar també la Reial Audiència, que va assumir des d'aquell moment la funció de tribunal superior dins del regne i també la de consell assessor del virrei en els assumptes polítics (Canet, 1986: 17-26). Així les coses, l'organigrama institucional a la cort reial i a València eren un espill l'un de l'altre, de manera que durant els segles xvi i xvii el rei era assessorat a Madrid i ajudat en les tasques de govern pel Consell d'Aragó, mentre que a València el virrei rebia els mateixos auxilis i consells per part de la Reial Audiència. Per tant, des del regnat de Ferran el Catòlic el panorama polític i institucional va canviar, atés que el rei va crear una sèrie d'organismes per a millorar la gestió del seu poder a terres valencianes. Amb açò també es buscava que fóra menys sentida l'absència d'uns monarques que, tant en època de Ferran el Catòlic com més tard amb els Àustries, governaven els territoris de la Corona d'Aragó des de Castella.

De fet, les visites reials a la ciutat i el Regne de València van ser cada vegada menys freqüents durant els segles xvi i xvii i solien coincidir amb la convocatòria de Corts generals. Durant el cinc-cents els valencians hi van ser convocats un total de nou vegades amb tres monarques distints, mentre que durant el sis-cents només van celebrar-se tres assemblees. En aquest sentit, l'última vegada que les Corts valencianes es van reunir va ser l'any 1645, fins que van quedar finalment abolides el 1707, de manera que els darrers seixanta-dos anys del règim foral van passar sense el principal escenari de diàleg entre el rei i els seus súbdits.⁷ Aquest fet ha estat tradicionalment vist com un triomf de la monarquia autoritària dels Àustries, en relació amb la consolidació d'un aparell institucional que facilitava l'aplicació de les polítiques del govern central. Caldria, però, matisar aquesta afirmació, ja que, igual que el rei tenia els seus representants permanents, també el Regne de València tenia mecanismes i institucions per tal de mantindre constantment obert el diàleg amb el monarca fora de les Corts.

Fet i fet, la dinàmica de la relació entre la monarquia i el Regne de València no es pot copsar només estudiant els processos o les lleis emanades de les Corts, sinó que resulta tant o més important conèixer el funcionament i l'activitat dels representants polítics valencians al marge dels parlaments. Així, cal situar la convocatòria o absència de les Corts dins del context polític general i també en relació amb el context de la representació permanent del regne. En aquest sentit, la historiografia ha ignorat durant molt de temps el paper polític dels estaments més enllà de les Corts, la qual cosa dificulta l'aproximació al coneixement

---

⁷ Ferran el Catòlic celebrà Corts el 1510; durant el regnat de Carles I se celebraren Corts els anys 1528, 1533, 1537, 1542, 1547 i 1552; amb Felip II el 1564 i el 1585; amb Felip III el 1604; i amb Felip IV el 1626 i el 1645. La legislació emanada de les Corts Valencianes de l'època moderna va ser reeditada en versió facsímil i acompanyada d'un estudi introductori en els anys 70 del segle xx pel Departament d'Història Moderna de la Universitat de València. (Belenguer, 1972; García Cárcel, 1972; Salvador, 1973; Ciscar, 1973; Lario, 1973). Les Corts de 1645 no van ser impreses en l'època i, per tant, van haver de ser transcrites per Lluís Guia (1984).

real de la representació política valenciana durant l'època foral moderna.⁸ A més, també cal considerar que aquesta representació, entesa com la defensa del regne i dels seus naturals, era una funció compartida i no limitada a una, dues o tres institucions, atés que era una tasca compartida amb moltes altres, com els consells municipals, els capítols catedralicis o els ministres reials naturals del Regne de València, que també intervenien en defensa dels seus interessos i de la seua terra. Per tant, tota una sèrie d'objectius comuns afectaven una complexa xarxa d'actors polítics i provocaven que els interessos del regne foren protegits i impulsats per agents diversos.

En relació amb això, cal dir que durant el segle XVII els principals interlocutors amb el monarca eren, sens dubte, els estaments, a qui freqüentment la documentació es refereix com «el Regne de València». És a dir, que quan el rei es volia comunicar amb el regne dialogava amb els estaments, la qual cosa no vol dir que el monarca no dialogara amb altres institucions que també defensaven els interessos valencians, com per exemple el Consell Municipal de València o la Diputació del General, tot i que els assumptes políticament més rellevants —les peticions de serveis, les denúncies de contrafurs, els casos inopinats, la defensa del regne, les canonitzacions de naturals del regne, la persecució de delinqüents, etc.— solien tractar-se bàsicament amb els representants estamentals.⁹

Tot plegat, fins ací hem plantejat un panorama institucional complex emmarcat en un sistema que tenia el diàleg com a eina fonamental i que trobava en les Corts l'escenari més solemne de relació entre la Corona i les elits valencianes, i encara un panorama molt més ric d'institucions fora de les Corts, que defensaven els interessos d'uns i d'altres. Per una banda, els representants del rei amb el virrei al capdavant, que actuava com la seua mà executora però també com el seu element protector, atés que les protestes del regne sempre anaven dirigides contra ell, de manera que el monarca podia escudar-se en aquell delegat per tal de mantindre la bona imatge davant el regne i no dificultar així el seu diàleg continu amb les institucions valencianes (Salvador, 1985-1986: 9-28). Per una altra banda, els representants polítics del regne tenien l'obligació d'aconsellar i controlar el monarca en la seua tasca de govern, i per a fer-ho disposaven d'un seguit de mecanismes ordinaris, com escriure-li o acudir al virrei a suplicar mercés i reparacions de greuges, i d'altres extraordinaris, en la mesura que menys freqüents, com enviar un ambaixador per a tractar directament amb el sobirà i el Consell d'Aragó (Fuentes, 2017: 86-87). Per tant, les negociacions no quedaven limitades a les reunions de Corts, sinó que eren una part fonamental del sistema de govern del Regne de València i es desenvolupaven de manera permanent, ja fóra en la proximitat o en la distància. Tant la Corona com el regne van desplegar noves eines

⁸El desconeixement quasi complet de la funció política dels estaments fora de Corts ha atret l'interés d'autors com Emilia Salvador (2004: 370-385), qui ha explicat el fet per la suma d'una sèrie de factors: l'insuficient coneixement de les fonts documentals, l'aplicació d'esquemes vàlids per a altres territoris de la Corona d'Aragó, l'escàs i tardà tractament dels assumptes en Corts i el suport intencionat de la Corona a aquella mateixa indefinició. No obstant això, ja uns anys abans el professor Giménez Chornet (1992) havia destacat que autors d'època com Llorenç Mateu i Sanz atribuïen la representació del regne als estaments.

⁹Sergio Villamarín (2005: 37-40) assenyalava que, de les funcions polítiques que Rosa Muñoz (1987) havia indicat per al segle XV, molt difícilment es podia defensar que els diputats les conservaren a finals del règim foral. En efecte, a pesar de la guerra dialèctica que poguera existir per la representació cerimonial del regne, durant el segle XVII la iniciativa política corresponia als estaments, la qual cosa no vol dir necessàriament que foren els únics representants o que els diputats no tingueren cap pes polític.

institucionals per a mantindre sempre obert el diàleg i, en certa mesura, s'ha vist en el desenvolupament d'aquest panorama una de les raons de la freqüència cada vegada menor de les convocatòries de Corts.

Cal novament, però, fer-hi alguns matisos. Si bé és cert que l'aparell de la monarquia permetia aplicar amb gran eficiència les mesures dictades des de Madrid, també ho és que ja era així durant el segle XVI quan les Corts es van celebrar amb major freqüència. En aquest sentit, també cal afegir que s'ha atribuït igualment com a factor explicatiu de tota aquella evolució el fet que algunes de les funcions de les Corts foren progressivament assumides per les Juntes d'Estaments. En concret, com hem vist, les funcions principals de les Corts eren essencialment quatre: rebre el jurament del monarca, crear nova legislació, reparar els greuges i concedir un donatiu al rei (Romeu, 1989: 71-90). Fora de Corts, al seu torn, els estaments en solien exercir dues, la de demanar la reparació dels contrafurs i la de concedir serveis al sobirà, però aquestes funcions eren ja exercides de manera recurrent pels estaments molt abans que es deixaren de convocar les Corts, de manera que aquest fet tampoc pot explicar plenament per què des de 1645 ja no es van tornar a convocar.¹⁰

De fet, aquest plantejament es basa en la idea que el donatiu de les Corts era l'únic element d'interès per al monarca i que era l'únic que justificava la concessió de les noves lleis i la reparació dels greuges. Però, cal advertir, d'una banda, que la reparació dels contrafurs sempre va ser més formal que real tant dins com fora de Corts, mentre que, d'una altra banda, el rei estava sempre interessat a mantindre la bona correspondència amb els estaments, també fora de Corts, ja que d'això depenia la concessió de futurs serveis en qualsevol circumstància i la predisposició a col·laborar amb els projectes de la monarquia. Així doncs, en realitat el problema més greu que podien plantejar les Corts era el de la creació de nova legislació, però també ací cal dir que el que donava valor complet als furs i els actes de Cort era la posterior decretació reial, que els monarques empraven, una vegada llicenciades les assemblees parlamentàries, per tal d'obviar totes aquelles lleis que podien plantejar problemes a la seua acció. Per tant, *a priori* tampoc la creació de noves lleis en les Corts suposava un obstacle irrefrenable per a la seua convocatòria i celebració per part dels monarques.

2. Les darreres Corts valencianes de 1645

Si l'estructura institucional funcionava plenament i els estaments ja solien oferir donatius al monarca fora de Corts molt abans de 1645, per què es van convocar aquestes? I si les Corts no suposaven un problema irrefrenable per al sobirà, per què no es van tornar a celebrar mai més? A la primera pregunta es pot respondre al·ludint, de nou, a les quatre funcions de les Corts que assenyala Sylvia Romeu, ja que una d'elles, com hem indicat, era la de rebre el jurament del monarca i els seus hereus. Un acte en què el rei o l'hereu jurava observar els furs del regne i després els braços li juraven fidelitat. En aquest sentit,

¹⁰ Emilia Salvador (1999: 139-157) assenyala que des de 1574 els estaments oferien serveis extraordinaris al monarca en forma de diners, els quals des de la dècada de 1630 es convertiren també en homes per a l'exèrcit (Casey, 2006: 257-265). Per una altra banda, el procediment de denúncia de contrafurs més antic havia sigut l'extraparlamentari i només s'inclougué com a procediment parlamentari des del regnat de Pere el Cerimoniós (Febrer, 2004: 667-712).

el 1645 potser, a més de l'interès per obtindre un servei per a defensar Tortosa, hi havia també un motiu simbòlic, atès que en la dècada de 1640 la dinastia hispànica dels Àustries s'enfrontava a la pitjor crisi que havia viscut fins al moment amb les revoltes de Nàpols, Messina, Palerm i les encara més greus de Portugal i Catalunya. Per tant, en un moment en què la sobirania dels Habsburgs estava discutida en moltes parts de la monarquia, tenia especial rellevància el fet de reforçar l'autoritat del rei i la seua dinastia en aquells territoris que es mantenien fidels.

Així les coses, amb la convocatòria de Corts de 1645 no només es buscava assegurar la col·laboració del Regne de València en la campanya catalana, sinó també consolidar la preeminència del monarca i assegurar que els fidelíssims valencians ho continuaren sent. En relació amb això, en el discurs de la Corona que es va pronunciar en l'acte solemne d'obertura s'indicava que el jurament recíproc del príncep Baltasar Carles era una de les principals raons de la convocatòria. En conseqüència, si bé és cert que el donatiu era un argument de pes que influïa en la cadència de les convocatòries, també ho és que hi havia altres factors que també ho feien, com ara aquest. En les Corts de 1645 es pot copsar clarament, ja que amb el jurament dels Furs de València per part del príncep, que va ser respost pels tres braços jurant-lo com a hereu, no sols es reforçava la fidelitat a la dinastia, sinó que també quedava renovat el pacte que el monarca havia fet amb anterioritat, l'any 1626, quan Felip IV havia jurat les lleis valencianes.¹¹ Per tant, el 1645, enmig de la revolta catalana, amb aquell acte tan simbòlic i solemne el rei aconseguia enfortir la seua posició a València tractant d'evitar el contagi de la revolta, alhora que, per una altra banda, els braços aconseguïen que la força del pactisme es vera renovada, ja que des d'aquell moment tant el monarca com el seu hereu es comprometien a governar segons les lleis i costums dels valencians, la qual cosa suposava, almenys teòricament, un fre a l'autoritarisme monàrquic.

Així doncs, el jurament del príncep hereu renovava el contracte entre el rei i els seus súbdits valencians i pareixia assegurar la futura successió al tron de Baltasar Carles. Cal tindre en compte que la celebració de Corts era considerada pels estaments també com una mercé, de forma que Felip IV aprofità la convocatòria com un mitjà per a agrair i assegurar la col·laboració dels valencians en la guerra de Catalunya. Però si ho veiem des d'aquesta perspectiva global, pareix estrany que les Corts valencianes no tornaren a reunir-se. En aquest sentit, alguns han observat en les mateixes Corts de 1645 certs canvis importants en el panorama institucional valencià que ajudarien a comprendre el perquè de la falta de convocatòries posteriors. En concret, de les Corts de 1645 podem destacar algunes novetats que aporten informacions sobre la dinàmica de relació entre el Regne de València i la monarquia. Algunes d'elles, com el fet que per primera vegada en unes Corts modernes s'acceptara oferir un servei al rei en homes de guerra, eren símptoma que els braços cedien més que mai, fins i tot transgredint les lleis que prohibien els valencians anar a un conflicte fora de les seues fronteres.

Que el Regne de València aportara soldats i no diners ja s'havia intentat el 1626 dins del projecte de la Unió d'Armes, però en aquella ocasió els braços no havien accedit a fer-ho, donant a canvi al rei el servei monetari més alt de tota la història foral valenciana

¹¹ El discurs de la Corona o proposició de les Corts de 1645 va ser transcrit per Lluís Guia (1984: 201-203). L'acte del jurament de Baltasar Carles es troba en: ARV, Reial Cancelleria, 519, f. 58-61.

(Lario, 1986: 59-133). Per tant, el 1645 el regne concedí allò que havia negat a Olivares quasi vint anys abans. En tot cas, aquest fet també cal entendre'l dins del context de greu perill per a les fronteres valencianes, ja que els francesos amenaçaven el Regne de València i únicament restava Tortosa com a darrera plaça forta capaç de contindre l'enemic. A més, els estaments ja havien alçat lleves els anys anteriors tant per acudir a defensar Tortosa com per a enfortir els exèrcits de Felip IV (Vila, 1986), de manera que el que era una innovació en l'any 1626 ja no ho era el 1645 i aquesta només residia en el fet que els soldats es concedien en Corts i per un període més llarg de l'habitual. Per tant, el perill existent va afavorir els interessos de la monarquia, però també cal tindre en compte que el servei concedit era només per sis anys i en conseqüència, una vegada acabat aquell període, el rei va haver de negociar novament amb el regne.¹² Tot plegat, la concessió del servei en homes, *per se*, no va canviar el marc teòric de relació.

Per una altra banda, de l'assemblea de 1645 també sorgiren dos «nous» organismes, tot i que de nous en tenien ben poc. Per un costat, la Junta del Servei, que havia de controlar i administrar la manera en què s'havia de fer efectiu el donatiu dels 1.200 homes. Juntes semblants s'havien anat formant ja per a administrar diferents serveis oferits tant en Corts Generals com fora d'elles i, per exemple, el 1626 s'havia creat la Junta del Servei dels 36, que havia funcionat durant els següents quinze anys. Per tant, la de 1645 no suposava una novetat real, sobretot si tenim en compte que calia gestionar la lleva i el pagament dels soldats promesos en les Corts. Per un altre costat, també llavors la Junta de Contrafurs es va convertir en permanent, la qual cosa tampoc constituïa una gran innovació, ja que amb això únicament estava reglant-se i institucionalitzant-se una junta d'electes dels estaments que funcionava com les que ja havien funcionat de manera extraparlamentària des de molt de temps abans (Guia, 1984: 138-148).¹³ Per tant, les novetats institucionals que van sorgir el 1645 no eren tals, sinó que només modificaven, feien permanents o milloraven altres organismes que havien estat funcionant al llarg de tot el segle.

Així doncs, l'examen dels resultats d'aquelles Corts valencianes de mitjan segle XVII, encara que força interessant, no explica per què van ser les darreres. Cal, doncs, buscar altres raons que indiquen per què no se'n tornaren a celebrar.

3. L'absència de Corts a finals del règim foral

Com hem assenyalat anteriorment, els procediments de govern i de negociació extraparlamentària estaven prou desenvolupats perquè no fóra necessari per als reis celebrar Corts, però, en tot cas, això no va significar el final de les assemblees valencianes, ja que així i tot es van continuar convocant al ritme que convenia als monarques. En aquest

¹² Com ja va exposar fa anys Lluís Guia, el 1652, quan el virrei duc de Montalto tractà d'obtenir la prolongació del servei, es va trobar amb l'oposició dels estaments i es va veure obligat a obtenir-lo negociant amb les ciutats (Guia, 1975).

¹³ Segons ja hem exposat en altres ocasions, la Junta de Contrafurs no va suposar una novetat real, sinó que es tractava de la reglamentació d'una junta d'electes com altres tantes que es reunien amb freqüència; en institucionalitzar-la en les Corts es pretenia garantir la continuació i el perfeccionament dels procediments de denúncia que s'havien utilitzat des de molt abans, ja que la falta de definició legislativa permetia als virreis i oficials reals trobar formes d'obstaculitzar o impedir la protesta estamental (Fuentes, 2018).

sentit, sembla que també en la dinàmica política es poden trobar les raons per les quals no se'n convocaren més. En concret, un factor obviat però que cal tindre molt en compte és la logística de la celebració de les Corts, que exigia allunyar el monarca de la cort reial durant un període de temps important amb el que tot això comportava, incloent-hi també el desplaçament per part dels consells de govern. Cal pensar que en el segle XVII, tot i que el pes dels consells i dels ministres reials era molt important a l'hora d'assessorar el monarca, totes les decisions havien de passar necessàriament pel sobirà, de manera que allunyar-lo de la cort significava modificar i alentir notablement el sistema burocràtic i de presa de decisions de tota la monarquia. En conseqüència, era requerida una certa estabilitat política per a fer que els beneficis superaren els inconvenients i el rei es plantejara convocar-les. De fet, sembla que això queda patent si ens aproximem a les dues vegades en què, després de 1645, pareixia que les elits valencianes serien reunides en Corts pel monarca, el 1677 i el 1702.

El 1675 Carles II va arribar a la majoria d'edat i va iniciar el seu govern personal posant fi a la regència de sa mare, Marianna d'Àustria. En aquell moment, les lleis valencianes exigien que acudira al Regne de València per a celebrar Corts i jurar els Furs de València. Tanmateix, ja feia temps que no ocorria així i els reis no anaven a jurar dins del primer mes que estava indicat en l'ordenament foral (Mateu, 1677: 62-70), de manera que s'esperava que el rei acudira a fer-ho tan prompte com els negocis de la monarquia ho permeteren. Conseqüentment, aquella situació podia ocasionar que els valencians no foren convocats per a fer el jurament recíproc fins uns anys després de l'inici del regnat efectiu, com havia succeït amb Felip III i Felip IV. Amb tot, tampoc es concebia el que va acabar ocorrent amb el regnat de Carles II, ja que durant els seus vint-i-cinc anys de govern personal mai va posar els peus al Regne de València.

Però el ben cert és que durant els primers anys del seu regnat personal tot sí que pareixia encaminar-se cap a una celebració de Corts. Joan Josep d'Àustria, fill natural de Felip IV, va arribar al govern de la monarquia sent nomenat primer ministre del seu germanastre i, atés que per al seu accés al poder havia sigut clau el suport rebut a Aragó i Catalunya, era d'esperar que desenvolupara una política favorable a aquests territoris. El fet va despertar ben prompte les esperances que se celebraren Corts als valencians, més encara quan en la primavera de 1677 es convocaren les Corts del Regne d'Aragó i es rumorejava que possiblement també se'n farien a la resta de territoris de la Corona. No obstant això, el monarca tenia una salut delicada i no convenia que viatjara durant l'estiu, de manera que la convocatòria valenciana es va posposar fins a la primavera de 1678. Més tard es va tindre notícia que la pesta s'estava estenent des de Cartagena i havia entrat ja al Regne de València i, en conseqüència, es va tornar a ajornar la celebració de la reunió parlamentària fins que passara el perill. Fins i tot el 1679 es van escriure les cartes de convocatòria per als membres dels estaments, però mai es van arribar a enviar.¹⁴ En tot cas, aquells fets revelen que les Corts valencianes no estaven mortes des del 1645, sinó que es trobaven presents en els plans de la monarquia i fins i tot en alguns documents privats del Consell d'Aragó se'n va parlar de la imminent convocatòria. Tot plegat, la no convocatòria de 1677 no s'ha de veure com el triomf de l'autoritarisme monàrquic enfront del pactisme, sinó,

¹⁴La documentació relativa a la súplica dels estaments per tal que Carles II convocara Corts en: ARV, Reial Cancelleria, 544, *passim*. Les cartes de convocatòria datades en 1679 en: ACA, Consell d'Aragó, 1372-27

més aviat, com el resultat d'una sèrie de factors circumstancials que feren menys atractiva la possibilitat que Carles II viatjara a València.

Per un altre costat, es va donar una nova oportunitat de celebració de Corts després de la mort de Carles II i l'accés al tron de Felip V de Castella i IV de València. D'aquesta ocasió fins i tot es conserven alguns dels capítols que volien ser presentats pels estaments al primer monarca hispànic dels Borbons (Pérez, 1982: 131-151). No obstant això, ja sabem com va acabar la història: l'esclafit de la guerra de Successió va evitar-ne la convocatòria i el pretendent vencedor, el mateix Felip V, que el 1700 s'havia compromés amb els estaments a celebrar Corts i jurar les lleis i costums dels valencians,¹⁵ decretà l'abolició del règim foral el 1707. Per tant, la vida efectiva de les Corts valencianes acabà el 1645, però pogué no haver estat així, com mostren aquells dos exemples en què la possibilitat de la seua convocatòria va ser ben real. En les dues ocasions el motiu fonamental era el mateix, el jurament dels Furs de València d'un nou monarca, ja que teòricament sense l'acte formal del jurament no existia el pacte entre senyors i vassalls i, per tant, el sobirà no hi podia exercir cap jurisdicció. No debades, les tres Corts celebrades durant el segle XVII també es van correspondre amb els juraments respectius de Felip III, Felip IV i el príncep Baltasar Carles, mostrant així el gran poder simbòlic i legitimador que les reunions tenien tant per a la Corona com per al Regne de València.

4. Una mena de conclusió

El sistema valencià de negociació amb el monarca s'havia adaptat a la nova conjuntura després de la unió dinàstica entre Castella i Aragó i, en conseqüència, algunes de les funcions de les Corts Generals, de lenta organització i que requerien la presència del rei, foren assumides per altres organismes representatius fora d'elles. Els estaments tenien el deure de defensar els furs quan eren vulnerats i també concedien donatius voluntaris quan el sobirà ho demanava, tot i que *de motu proprio* no podien canviar les lleis ni imposar nous impostos per a recaptar serveis. Per la seua banda, les Corts Generals seguien mantenint part de les seues funcions i també gran part del poder simbòlic en el qual es basava l'autoritat dels reis i el funcionament de tot el sistema polític i jurídic. Però l'existència d'un diàleg permanent entre el rei i el regne fora de les Corts feia que aquestes no foren indispensables i celebrar-les va deixar de ser una prioritat.

Conseqüentment, les Corts van passar a ser convocades només quan el context polític ho permetia, sense que açò volguera dir que no foren interessants tant per al monarca com per als estaments. En definitiva, durant l'època moderna les Corts valencianes van passar de ser una institució políticament necessària per als monarques a ser només simbòlicament i políticament interessants segons el context. En aquest sentit, el diàleg i el pacte, que continuaven sent obligatoris, es van canalitzar a través d'altres mètodes anteriorment secundaris, que ara van passar a ser els principals, com els tractaments amb la Junta d'Estaments, el Consell Municipal de València o altres representants polítics del regne.

---

¹⁵ Així ho testimonien les diverses súpliques que els estaments van fer a Felip V per tal que acudira a València i les respostes del monarca afirmant que així ho faria quan ho permeteren els negocis de la monarquia: ARV, Reial Cancelleria, 558 i 559.

BIBLIOGRAFIA

- ARRIETA, J. (1994): *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón*, Saragossa, Institución Fernando el Católico.
- BAYDAL, V. (2016): «Pactistes des de quan? Les arrels del concepte de “pactisme” en la historiografia catalana i l'obra de Jaume Vicens Vives», *eHumanista/IVITRA*, 9, 314-340.
- BELenguER, E. (1972): *Cortes del reinado de Fernando el Católico*, València, Universitat de València.
- CANET, T. (1986): *La Audiencia Valenciana en la época foral moderna*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- CASEY, J. (2006): *El Regne de València al segle XVII*, Catarroja, Afers.
- CISCAR, E. (1973): *Cortes del reinado de Felipe III*, València, Universitat de València.
- FEBRER, M. V. (2004): «El parlamentarismo pactista valenciano y su procedimiento foral de reparación de agravios y contrafurs», *Anuario de estudios medievales*, 34/2, 667-712.
- PASTOR, F. J. (1547-1548): *Fori Regni Valentiae*, València, Johan Mey.
- FUERTES, M. (2017): «La embajada de Jerónimo Monsoriu (1650) y la defensa del Reino de Valencia durante la *Revolta Catalana*», *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 36, 85-104.
- FUERTES, M. (2019): «Los procedimientos de denuncia de Contrafueros en la Valencia foral», *Tiempos modernos. Revista electrónica de historia moderna*, 37.
- GARCÍA, R. (1972): *Cortes del reinado de Carlos I*, València, Universitat de València.
- GARCIA MARTÍNEZ, S. (2006): *El País Valencià modern. Societat, política i cultura a l'època dels Àustria*, Catarroja, Afers.
- GIMENEZ CHORNET, V. (1992): «La representatividad política en la Valencia foral», *Estudis: Revista de historia moderna*, 18, 7-28.
- GUIA, L. (1975): «Los estamentos valencianos y el duque de Montalto: los inicios de la reacción foral», *Estudis: Revista de historia moderna*, 18, 129-147.
- GUIA, L. (1984): *Cortes del reinado de Felipe IV. V2. Cortes valencianas de 1645*, València, Universitat de València.
- LARIO, D. DE (1973): *Cortes del reinado de Felipe IV. VI. Cortes valencianas de 1626*, València, Universitat de València.
- LARIO, D. DE (1986): *El comte-duc d'Olivares i el Regne de València*, València, Tres i Quatre.
- MATEU I SANZ, L. (1677): *Tratado de la celebración de Cortes Generales del reino de Valencia*, Madrid, Julián Paredes.
- MUÑOZ POMER, R. (1987): *Orígenes de la Generalidad Valenciana*, València, Generalitat Valenciana.
- PÉREZ APARICIO, C. (1982): «El proceso de consolidación de la monarquía autoritaria y la reacción foral valenciana. La Junta de Contrafurs», *Mayans y la Ilustración*, València, Ajuntament d'Oliva, 131-151.
- ROMEU, S. (1989): *Les Corts Valencianes*, València, Corts Valencianes.
- SALVADOR, E. (1973): *Cortes del reinado de Felipe II*, València, Universitat de València.
- SALVADOR, E. (1985-1986): «Poder central y poder territorial: el virrey y las Cortes en el Reino de Valencia», *Estudis: Revista de Historia Moderna*, 12, 9-28.
- SALVADOR, E. (1999): «Las Cortes de Valencia y las Juntas de Estamentos», E. Belenguier (coord.), *Felipe II y el Mediterráneo, vol 4. La monarquía y los reinos II*, Madrid, Sociedad estatal para la conmemoración de los centenarios de Carlos V y Felipe II.
- SALVADOR, E. (2004): «Las Juntas de Estamentos en la Valencia foral moderna. Notas sobre su extinción», *Josep Fontana Història i Projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, Barcelona, Crítica – Museu d'Història de Catalunya, 370-385.
- VILA, M. (1986): *La revolució catalana y sus repercusiones en Valencia*, València, Universitat de València.
- VILLAMARÍN, S. (2005): *La Generalitat Valenciana en el segle XVIII. Una pervivència foral tras la Nueva Planta*, València, Publicacions de la Universitat de València.

BIONOTA**Miquel Fuertes Broseta**

És graduat en Història per la Universitat de València, on també ha fet el Màster en Història i Identitats a la Mediterrània Occidental (segles XV-XIX). Actualment, gràcies a una beca predoctoral, cursa estudis de doctorat conjuntament a la Università degli Studi di Cagliari i la Universitat de València. Les seues investigacions se centren en les relacions polítiques i institucionals entre la monarquia dels Àustries i els regnes de València i Sardenya. Així mateix, ha publicat tota una sèrie d'articles sobre temes com la repressió de les bandositats, la defensa del Regne de València o l'expulsió dels moriscos, sempre des d'una perspectiva de les institucions representatives valencianes d'època moderna.